

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Сумського державного
університету
_____ А.В. Васильєв
«__» _____ 2018 р.

ТРЕНІНГОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації державних службовців
за напрямом:
СТРАТЕГІЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ:
СТРАТЕГІЧНЕ ДЕРЖАВНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК
СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дана програма розроблена відповідно до Стратегії управління державними фінансами на 2017-2021 роки (далі – Стратегія).

Стратегія управління державними фінансами є одним із дієвих напрямків реагування на зміни, що передбачаються у фінансово-економічній сфері, запровадження якої дозволить визначити результативні та ефективні заходи для реалізації фінансової політики держави і досягнення стратегічних цілей розвитку шляхом забезпечення дотримання загальної бюджетної дисципліни, стратегічного розподілу бюджетних коштів та ефективного надання державних послуг. Серед запланованих шляхів реалізації зазначеної Стратегії найбільш ефективними інструментами, визначеними на основі науково обґрунтованих пріоритетів та направлених на розробку чітких цілей розвитку фінансового сектора економіки, є стратегічне державне планування та середньострокове бюджетне планування. Це зумовлює актуальність проведення навчальних курсів, присвячених розгляду фундаментальних та прикладних положень з організації реформування системи управління державними фінансами.

Мета навчання формування у слухачів курсів підвищення кваліфікації стратегічного мислення, вироблення навичок стратегічного планування та середньострокового бюджетування з метою забезпечення сучасної та ефективної системи управління державними фінансами, яка здатна ефективно акумулювати ресурси та розподіляти їх відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі.

Цілі та завдання: формування у слухачів розуміння сутності, змісту і ролі державних фінансів; засвоєння організаційно-правових та методичних засад управління державними фінансами в Україні; набуття теоретичних основ реалізації реформи системи управління державними фінансами; оволодіння сучасними технологіями ефективного управління державними фінансами, а саме: застосування інструментів реалізації системи управління державними фінансами – стратегічного планування та середньострокового бюджетного планування.

Реалізація зазначених цілей передбачає виконання наступних завдань:

- аналіз основних засад управлінської діяльності у сфері державних фінансів;
- удосконалення володіння методиками прийняття ефективних рішень у межах формування та використання фінансових ресурсів державного та місцевих бюджетів;
- застосування сучасного інструментарію забезпечення реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами;
- опрацювання засад стратегічного планування на національному та місцевому рівнях;
- розкриття основних підходів до запровадження середньострокового бюджетного планування в Україні;
- поглиблення концептуальних основ організації стратегічного планування на макrorівні та забезпечення його зв'язку зі середньостроковим бюджетуванням.

За результатами навчання слухачі повинні:

знати:

- сутність понятійно-категоріального апарату управління державними фінансами, стратегічного планування на національному і місцевому рівнях та середньострокового бюджетного планування;
- сучасні методи стратегічного державного планування та середньострокового бюджетного планування;
- особливості стратегічного планування на національному та місцевому рівнях;
- основні інструменти, необхідні для середньострокового бюджетного планування;
- види стратегічних планів та середньострокового бюджетного плану;
- закономірності зв'язку макроекономічних показників та змісту стратегічних планів та прогнозів;

уміти:

- здійснювати стратегічне планування та прогнозування майбутнього стану об'єктів управління, розробляти стратегічний план та прогноз, визначати стратегічні цілі та проблеми розвитку регіону та держави;

- визначати та формулювати цілі бюджетування;
- розрізняти та трактувати прогнозні та планові показники бюджету, вибирати оптимальний бюджетний прогноз, обґрунтовувати призначення бюджетних показників;
- працювати із стратегічними бюджетними планами та стратегічними прогнозами головних розпорядників коштів;
- використовувати теоретичні положення щодо стратегічного планування та середньострокового бюджетування в практичній діяльності органів державної влади різних рівнів та органів місцевого самоврядування.

Нормативно-правове забезпечення організації, змісту і технології навчання

Зміст навчання за даною програмою підвищення кваліфікації державних службовців спрямований на оновлення та поглиблення правових, фінансово-економічних, управлінських знань та умінь і базується на аналізі досвіду управління державними фінансами відповідно до засад Стратегії .

Програма розроблена відповідно до наказів Національного агентства України з питань державної служби від 19 квітня 2017 року № 86 «Про затвердження Порядку організації підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування у навчальних закладах за державним замовленням Національного агентства України з питань державної служби», від 30 березня 2015 року № 65 «Про затвердження Вимог до структури і змісту професійних програм підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад», затверджений Міністерством юстиції України від 16 квітня 2015 року за № 422/26867, наказу Нацдержслужби від 04 листопада 2011 року № 49 "Про затвердження методичних рекомендацій щодо розробки програм тематичних постійно діючих і короткострокових семінарів, тренінгів, спеціалізованих короткострокових навчальних курсів".

Програма містить три складові: загальну, функціональну і галузеву. Кожна складова (крім галузевої) має дві частини: нормативну і варіативну. Нормативна частина містить модулі, вивчення яких є обов'язковим для державних службовців фінансового профілю, а варіативна частина зорієнтована на врахування фахових

інтересів слухачів, та складається з блоків направлених на поглиблене розкриття дисциплін нормативної частини та покликаних задовольнити вузькопрофесійні інтереси слухачів.

Загальна складова. Опанування загальної складової програми має сприяти розкриттю базових питань, що стосуються професійних знань та умінь державного службовця, не пов'язаних безпосередньо з механізмом реалізації завдань та виконанням конкретних функцій у певній галузі чи сфері діяльності. Основна мета навчання за загальною складовою полягає у наданні та поглибленні конкретних знань за темами з фінансової сфери, формуванні умінь їх застосовувати в практичній діяльності.

До загальної складової програми включений такий навчальний модуль (ЗН – модулі нормативної частини загальної складової, ЗВ – модулі варіативної частини загальної складової):

ЗН-1. Система управління державними фінансами.

Функціональна складова. Опанування функціональної складової професійної програми направлено на оволодіння організацією управління державними фінансами, зокрема, на опанування технології здійснення процесу стратегічного планування та середньострокового бюджетування і повинно допомогти державному службовцю у розв'язанні питань, що визначаються його посадовими обов'язками та узагальненими професійними завданнями, тобто безпосередньо виконувати управлінські та/або виконавчі функції і обов'язки, що визначені в його посадових інструкціях. Представлений матеріал в даному блоці повинен дозволити державним службовцям систематизувати, аналізувати та узагальнювати інформацію із відповідного напрямку діяльності, визначати терміни, порядок і послідовність виконання робіт.

Функціональна складова реалізується за допомогою ознайомлення з такими модулями як:

ФН1. Концептуальні засади стратегічного державного планування;

ФН2. Середньострокове бюджетне планування.

Галузева складова професійної програми підвищення кваліфікації державних службовців повністю komponується з варіативних модулів (ГВ) і має на меті здобуття додаткових знань, умінь та навичок з новітніх досягнень у певній

галузі чи сфері діяльності. Ця складова охоплює наступний модуль:

ГВ. Напрями удосконалення системи управління державними фінансами в Україні

Цільова група: державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування.

Очікувані результати навчання, їх вплив на професійну компетентність слухачів і ефективність виконання ними посадових завдань. Удосконалені у процесі навчання знання та навички сприятимуть більш компетентному виконанню державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування їх посадових обов'язків та підвищенню дієвості заходів, передбачених урядовими програмами в рамках модернізації національної економіки.

Види навчальних занять і застосування методів навчання. Навчальна стратегія проведення курсів підвищення кваліфікації базується на поєднанні аудиторної та самостійної навчально-пізнавальної роботи слухачів. Викладання матеріалу буде здійснено у вигляді проведення лекцій-бесід та тренінгів з використання активних та проблемно-орієнтованих методів навчання.

Обсяг часу на реалізацію програми складає 50 годин (1,7 кредитів). Розподіл часу між аудиторною і самостійною роботою слухачів становить 2/3 та 1/3 годин програми відповідно.

Таким чином, обсяг навчального навантаження слухача під час підвищення кваліфікації складатиме 34 академічних години аудиторних занять та 16 академічних годин на самостійну роботу. За одиницю планування навчального процесу в програмі прийнято 1 кредит, який дорівнює 30 академічним годинам загального часу навчання (аудиторна + самостійна робота).

Підсумковий контроль

Підсумковий контроль (залік у формі письмового тестування) здійснюється з метою оцінки результатів досягнення навчальних завдань щодо засвоєння всієї навчальної програми і включає матеріал з усіх модулів загальної та функціональної складових. Тести для заліку формуються відповідно до пропозицій викладачів, які проводили заняття.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН:

Шифри модулів, тем	Назви складових програми, модулів, тем	Загальна кількість годин/ кредитів ЄКТС	Розподіл часу на аудиторні заняття і самостійну роботу	
			аудиторні заняття години/ кредити ЄКТС	самостійна робота години/ кредити ЄКТС
	ЗАГАЛЬНА СКЛАДОВА	36/1,2	24/0,8	12/0,4
ЗН	<i>Нормативна частина</i>	18/0,6	12/0,4	6/0,2
ЗН 1	Модуль 1 Система управління державними фінансами	18/0,6	12/0,4	6/0,2
	Тема 1.1 Державні фінанси як об'єкт управління	6/0,2	4/0,13	2/0,07
	Тема 1.2 Система управління державними фінансами в Україні	6/0,2	4/0,13	2/0,07
	Тема 1.3 Стратегія розвитку системи управління державними фінансами	6/0,2	4/0,13	2/0,06
	ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА	18/0,6	12/0,4	6/0,2
ФН	<i>Нормативна частина</i>	18/0,6	12/0,4	6/0,2
ФН 1	Модуль 1 Концептуальні засади стратегічного державного планування	9/0,3	6/0,2	3/0,1
	Тема 1.1 Основи стратегічного планування в Україні	5/0,16	4/0,13	1/0,03
	Тема 1.2 Особливості стратегічного планування на національному рівні	4/0,14	2/0,07	2/0,07
ФН 2	Модуль 2 Середньострокове бюджетне планування	9/0,3	6/0,2	3/0,1
	Тема 2.1 Запровадження середньострокового бюджетного планування в Україні	3/0,2	2/0,07	1/0,03
	Тема 2.2 Основні напрями бюджетної політики України	6/0,2	4/0,13	2/0,07
	ГАЛУЗЕВА СКЛАДОВА	12/0,4	8/0,26	4/0,13
ГВ	<i>Варіативна частина</i>			
	Модуль 1 Напрями удосконалення системи управління державними фінансами в Україні	12/0,4	8/0,26	4/0,13
	Тема 1.1 Стратегічне планування на місцевому рівні	6/0,2	4/0,13	2/0,07
	Тема 1.2 Результати реалізації реформи управління державними фінансами в Україні	6/0,2	4/0,13	2/0,06
	Підсумковий контроль	2/0,07	2/0,07	-
	Всього годин за програмою	50/1,7	34/1,2	16/0,5

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Загальна складова

Модуль 1 Система управління державними фінансами

Мета вивчення модуля – формування у слухачів сучасних практичних знань та навичок, спрямованих на:

- доповнення і розширення знань про державні фінанси, їх склад, структуру та роль у реалізації державної політики;
- розуміння сутності та основних складових системи управління державними фінансами;
- ознайомлення з основними засадами реалізації стратегії реформування системи управління державними фінансами.

У результаті опрацювання навчального матеріалу модуля слухачі повинні

знати:

- сутність, види та структуру державних фінансів;
- зміст і практичну цінність концептуальних положень щодо побудови системи управління державними фінансами, тенденцій і закономірностей її формування в Україні;
- склад та функції органів управління державними фінансами в Україні;
- чинники, що впливають на ефективність реалізації реформи управління державними фінансами, та засоби її забезпечення при здійсненні урядових програм в Україні;

уміти:

- розуміти сутність державних фінансів та їх роль у фінансовій системі України;
- визначати критерії поділу державних фінансів на відповідні складові;
- пояснювати сутність системи управління державними фінансами та її вплив на економічну та соціально-політичну ситуацію в суспільстві;
- аналізувати структуру органів управління державними фінансами в Україні, повноваження і компетенцію гілок державної влади;

– давати пояснення щодо особливостей реалізації стратегії реформування системи управління державними фінансами та чинників, які впливають на її запровадження в Україні.

Тема 1.1 Державні фінанси як об'єкт управління

Анотація. Державні фінанси як об'єкт управління. Зміст, принципи та методи фінансової діяльності держави. Склад і структура державних фінансів та характеристика її основних ланок. Роль державних фінансів у реалізації державної політики. Основні показники розвитку державних фінансів в Україні та тенденції до їх зміни.

Тема 1.2 Система управління державними фінансами (СУДФ) в Україні

Анотація. Призначення і роль управління державними фінансами (УДФ) у соціально-економічному розвитку держави. Предмет, об'єкт та суб'єкти УДФ. Органи управління державними фінансами та їх функції. Організаційні та правові засади реалізації УДФ в Україні. Складові СУДФ та їх характеристика.

Тема 1.3 Стратегія розвитку системи управління державними фінансами

Анотація. Визначення реформи управління державними фінансами. Проблеми, що визначаються реформою управління державними фінансами. Зобов'язання уряду щодо проведення реформи. Результати проведення реформи. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки. Складові Стратегії реформування системи управління державними фінансами. Очікуванні результати щодо проведення реформи управління державними фінансами в Україні. Чинники та перешкоди, які впливають на її запровадження в Україні. Джерела інформації для моніторингу реформи державних фінансів.

Список рекомендованих джерел:

1. Боярко І. М. Ефективність фінансів державного сектору економіки в системі управління соціально-економічним розвитком України : моногр. / І. М. Боярко, Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека. – Суми : Університетська кн, 2012. – 165 с.
2. Бюджетна політика та бюджетне планування в умовах прогнозної невизначеності: регіональний рівень : наук.-метод. розробка / авт. кол. : А. Г. Ахламов, О. В. Голинська. – К. : НАДУ, 2010. – 44 с.

3. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер та ін. ; за заг. ред. Л. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2010. – 409 с.
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 10 черв. 2010 р. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Бюджетний менеджмент : Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
6. Василик О. Д. Державні фінанси України : Підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : НІОС, 2002. – 608 с.
7. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи: принципи та інструменти : монографія / І. Г. Лук'яненко. – К. : ВД «КМ академія», 2004. – 542 с.
8. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин : монографія / І. О. Луніна. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
9. Податковий Кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Порядок розроблення та виконання державних цільових програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.-rada.gov.ua/laws>.
11. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 25.
12. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – С. 352.
13. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.
14. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України 6 вер. 2005 р. / Офіційний вісник України. – 2005. – № 36. – С. 45.

15. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 18. – С. 64.
16. Про схвалення Концепція вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України : Розпорядження Кабінету міністрів України, 4 жовт. 2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 40. – С. 119.
17. Програма діяльності Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247809587.
18. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р.
19. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Джозеф Стігліц ; пер. з англ. – К. : ВД «КМ академія», 2003. – 252 с.
20. Стіпліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Джозеф Е. Стігліц ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К. : Основи, 1998. – 854 с.
21. Стратегія національної модернізації «Україна – 2020». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.old.radakmu.org.ua/file/Strategy%202020.doc>.
22. Стратегія реформування системи управління державними фінансами України 2017-2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/PFM%20Strategy%20presentation.pdf>
23. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015
24. Управління державним бюджетом України : підручник (колектив авторів. – К. : Зовнішня торгівля, 2010. – 816 с.
25. Федосов В. М., Кондратюк С. Я., Сафонова Л. Д. та ін. Бюджетний менеджмент. Практикум: Навч. посіб. / За заг. ред. проф. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2005. – 420 с.

Функціональна складова

Модуль 1 Концептуальні засади стратегічного державного планування

Мета вивчення модуля – надання базових знань з основ стратегічного планування; розкриття основних етапів стратегічного планування; ознайомлення з теоріями і методами стратегічного планування в цілому; засвоєння базових понять зі стратегічного управління на національному рівні; усвідомлення змісту процесу стратегічного планування; розуміння особливостей стратегічного управління на центральному рівні.

У результаті опрацювання навчального матеріалу модуля слухачі повинні

знати:

- базові поняття та інструментарій стратегічного планування;
- методичні підходи щодо формування стратегій розвитку на центральному рівні;
- основні переваги стратегічного планування.

уміти:

- застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності;
- визначати пріоритети розвитку міністерств та інших вищих органів виконавчої влади в перспективі;
- аналізувати зовнішнє та внутрішнє середовище різних об'єктів планування;
- організовувати процес стратегічного планування та реалізації стратегічних планів на різних рівнях;
- володіти навичками використання методології стратегічної діяльності;
- застосовувати методи аналізу та визначення стратегічних цілей для розвитку об'єкта планування.

Тема 1.1 Основи стратегічного планування в Україні

Анотація. Довгострокове планування державної політики як основа для складання бюджетів, орієнтованих на результат. Стратегія як базове поняття. Стратегічне мислення. Загальнодержавне та галузеве стратегічне планування. Поняття стратегії і тактики. Система стратегічного планування в Україні. Види

стратегічних документів, їх ієрархія. Технологія стратегічного планування. Досвід зарубіжних країн у складанні стратегічних документів.

Тема 1.2 Особливості стратегічного планування на національному рівні

Анотація. Стратегічне планування на національному рівні: сутність та специфічні риси. Зміст та завдання стратегічного планування на національному рівні. Поняття стратегічного плану діяльності головного розпорядника. Структура стратегічного плану: обов'язкові та додаткові елементи. Характеристика основних компонентів стратегічного плану: головної мети, цілей, завдань та заходів. Відмінність стратегій головного розпорядника від його завдань та заходів. Індикатори виконання стратегічного плану. Взаємозв'язок очікуваних результатів (індикаторів), заявлених у стратегічному плані, з макроекономічними показниками економічного і соціального розвитку країни та з державними стандартами надання послуг.

Список рекомендованих джерел:

1. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку : практ. посіб. / О. Берданова, В. Вакуленко; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
2. Бюджетний менеджмент : Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
3. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монографія / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 496 с.
4. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
5. Диха М. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку країни: еволюційно-історичний аспект і сучасні реалії / М. В. Диха // Економіка України. – 2014. – № 7. – С. 82-93.
6. Дробенко Г. О. Стратегічне планування розвитку територіальних громад / Г. О. Дробенко, Р. Л. Брусак, Ю. А. Свірський. – Вид. 2-ге – Львів : Вид-во "СПОЛОМ", 2001. – 118 с.

7. Запровадження стратегічного планування в Україні : зб. док. і матеріалів : уклад. В. Тертичка. – К. : Центр досліджень адміністративної реформи НАДУ (електронна версія рукопису), 2004. – 437 с.
8. Макрофінансове бюджетування : навчальний посібник / У.З. Ватаманюк-Зелінська, Н.В. Шевчук. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2015. – 140 с.
9. Методологія ПЦМ: стратегічне планування. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ecosys.com.ua/press/library/Kiev_Jan2011_unit1_strateg%20plan.pdf.
10. Методичні рекомендації щодо розроблення планів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів (за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період) на плановий та два бюджетні періоди, що настають за плановим : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 25.07.2012 №869
11. Основи прогнозування та планування бюджету: навчально- методичний посібник / укладач О. В. Зварич. – К. : НаУКМА, 2015. – 69 с.
12. Панухник О. В. Методичне забезпечення стратегічного планування в регіонах України / О. В. Панухник // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1(91). – С. 152–157.
13. Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів. Постанова Кабінету Міністрів України №932 від 11.11.2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF>.
14. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 р. №1602-III. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
15. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 25.
16. Про засади державної регіональної політики від 05.02.2015 р. №156-VIII [Закон України Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

17. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 18. – С. 64.

18. Про схвалення Концепція вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України : Розпорядження Кабінету міністрів України, 4 жовт. 2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 40. – С. 119.

19. Програма діяльності Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247809587

20. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика: [монографія] / Н. В. Сментина. – Одеса: Атлант, 2015 р. – 365 с.

21. Сорока М. П. Державне стратегічне планування розвитку регіонів України : теорія, методологія, практика: монограф. / М. П. Сорока. – Миколаїв, 2012. – 456 с.

22. Стратегічне планування : конспект лекцій. / Укладачі В.О. Шведун, Т.О. Луценко. – Х. : НУЦЗУ, 2016. – 40 с.

23. Стратегічне планування. Навчальний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко, В. Тертичка. – Л. : ЗУКЦ. 2008. – 138 с.

24. Стратегія національної модернізації «Україна – 2020». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.old.radakmu.org.ua/file/Strategy%202020.doc>.

25. Стратегія реформування системи управління державними фінансами України 2017-2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/PFM%20Strategy%20presentation.pdf>

26. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015

27. Фінанси : підруч. / за ред. С.І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. і доп. – К. : Знання, 2012. – 687 с.

28. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті. Концептуальні аспекти : монограф. / Ю. П. Шаров. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.

29. Як організувати процес стратегічного планування. Практичні рекомендації для українських міст та районів. 2013. – 70 с.

Модуль 2 Середньострокове бюджетне планування в Україні

Мета вивчення модуля - формування понятійного апарату з основ середньострокового бюджетного планування; розуміння підстав та перешкод для запровадження СБП в Україні; ознайомлення з основними складовими процесу СБП; розкриття основних засад реалізації бюджетної політики на сучасному етапі; розуміння змісту та структури бюджетної резолюції.

У результаті опрацювання навчального матеріалу модуля слухачі повинні

Метою є забезпечення, реалізація пріоритетів розвитку шляхом визначення та дотримання граничних обсягів видатків на їх фінансування.

знати:

- особливості запровадження СБП та основні нормативно-правові акти, що забезпечують реалізацію СБП в Україні;
- базові поняття СБП, його мету, цілі та завдання;
- механізм визначення пріоритетів розвитку економіки;
- склад та структуру Бюджетної резолюції на перспективу;
- методологію прогнозування бюджетних показників (доходів та видатків бюджету);

уміти:

- здійснювати передбачуваність та збалансованість бюджетної та податкової політики на середньострокову перспективу;
- застосовувати економічні показники (критерії) для кількісного та якісного аналізу процесів розвитку державних фінансів, при підготовці проектів та при здійсненні контролю управлінських рішень;
- оцінювати напрями та заходи щодо запровадження СБП для реалізації ефективної фінансової політики держави.

Тема 2.1 Запровадження середньострокового бюджетного планування в Україні

Анотація. Середньострокове бюджетне планування (СБП) і необхідність його запровадження. Підстави та перешкоди для СБП. Мета та цілі запровадження СБП. Етапи здійснення СБП. Основні інструменти, необхідні для середньострокового планування: загальнодержавна стратегія, стратегічний план, макроекономічний прогноз, бюджетні показники. Узгодження стратегічного та бюджетного планування. Підходи процесу підготовки середньострокового бюджету. Формат середньострокового бюджету. Необхідність розробки сценарних умов розвитку країни і вплив видів макроекономічного прогнозу на показники бюджету. Використання елементів середньострокового бюджетування в Україні на сучасному етапі. Корегування показників планового року і уточнення показників на наступні роки.

Тема 2.2 Основні напрями бюджетної політики України

Анотація. Основні завдання бюджетної і податкової політики. Документи, які містять середньострокові пріоритети бюджетної політики в Україні. Розширення бюджетних прав. Запровадження Бюджетної декларації, а на рівні місцевих бюджетів – трирічних фінансових планів. Зміст та структура бюджетної декларації: вітчизняний та зарубіжний досвід. Бюджетні обмеження на середньострокову перспективу. Граничні розміри («стелі») видатків та кредитів сукупно та для кожного розпорядника бюджетних коштів окремо, цілі та показники результату діяльності розпорядників (фактичні та очікувані на середньостроковий період), загальна оцінка фіскальних ризиків. Стратегічні цілі та результати діяльності ГРК. Розподіл видатків за бюджетними програмами на середньострокову перспективу у межах бюджетних обмежень. Бюджетний календар України.

Список рекомендованих джерел до розділу:

1. Бюджетна політика та бюджетне планування в умовах прогнозової невизначеності: регіональний рівень : наук.-метод. розробка / авт. кол. : А. Г. Ахламов, О. В. Голинська. – К. : НАДУ, 2010. – 44 с.
2. Бюджетний менеджмент : підручник / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.]; за заг. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.

3. Затонацька Т. Г. Впровадження середньострокового бюджетного планування як інструмент підвищення ефективності бюджетних видатків / Т. Г. Затонацька, М. М. Лаврентьєв // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 31-41.
4. Затонацька Т. Г., Шиманська О. А. Зарубіжний досвід середньострокового планування в бюджетному процесі // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 90-100.
5. Козоріз А.В. Зарубіжний досвід здійснення середньострокового бюджетного планування у контексті можливостей його застосування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: esofin.org.ua
6. Коробко Г. О., Жолобнюк Н. В. Використання зарубіжного досвіду бюджетного планування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.rusnauka.ru.
7. Лозицький В. П., Гаєвський О. В. Концептуальні засади запровадження середньострокового бюджетного планування в Україні // Фінанси України. – 2012. – № 9. – С. 37-42.
8. Макрофінансове бюджетування : навчальний посібник / У.З. Ватаманюк-Зелінська, Н.В. Шевчук. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2015. – 140 с.
9. Офіційний сайт Єврокомісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/documents/analysis_national_fiscal_frameworks_pfr_2010.pdf
10. Потеряйло І. Середньострокове планування в бюджетному процесі України // Держава та економіка. Вісник КНТЕУ. – 2009. - № 4. – С. 38 – 46.
11. Плєскач В. Л., Івасюк І. Я. Середньострокове прогнозування доходів Державного бюджету України з допомогою методу експоненціального згладжування // Фінанси України. – 2012. – № 1. – С. 58-66.
12. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р.
13. Проект Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH53300A.html.
14. Середньострокове бюджетне планування в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // esofin.org.ua.

15. Gergely Baksay and Gabor P. Kiss Act one, act first – the law on fiscal responsibility [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/ENMNB/Kiadvanyok/mnben_mnbszemle/mnben_szemle_cikkei/baksay-kiss_en.pdf.

16. Public finance review. Magyar Nemzity bank. December 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.english.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/ENMNB/Kiadvanyok/mnben_public_finance_review/public_finance_review_EN_December_2011.pdf.

17. The Stability and Growth Pad; [Електронний ресурс]. – Way of access : <http://www.europa.eu/scadplus/leg/en/s01040.htm>.

Галузева складова

Модуль 1 Напрями удосконалення системи управління державними фінансами в Україні

Мета вивчення модуля ознайомлення з новими засадами планування розвитку територій; розкриття методології та інструментарію формування регіональних стратегій розвитку; розуміння особливостей стратегічного управління на регіональному рівні; надання результатів аналізу реалізації реформи управління державними фінансами в Україні.

Перелік знань і умінь, які повинні засвоїти слухачі в результаті вивчення модуля

знати:

- базові знання про стратегічне планування на регіональному рівні;
- особливості, методологію та інструментарій стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях;
- методичні підходи до моніторингу та оцінювання якості стратегічного планування регіонального розвитку;
- результати виконання Державного бюджету України;
- основні шляхи удосконалення системи управління на основі очікуваних результатів реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами;

уміти:

– аналізувати основні економічні показники та тенденції соціально-економічного розвитку регіону, відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

– визначати пріоритетні напрямки розвитку регіонів;

– готувати управлінські рішення на рівні місцевого самоврядування;

– аналізувати показники виконання Державного бюджету за відповідний період, оцінювати тенденції розвитку держави та ідентифікувати фактори, які їх визначають;

– обґрунтовувати управлінські рішення щодо застосування моделей середньострокового бюджетного планування та запровадження змін до Бюджетного кодексу України направлених на удосконалення системи управління державними фінансами.

Тема 1.1 Стратегічне планування на місцевому рівні

Анотація.

Формування нової системи планування розвитку території. Методичні засади розробки стратегій регіонального розвитку. Реалізація регіональних стратегій розвитку. Моніторинг та оцінювання якості стратегічного планування регіонального розвитку.

Тема 1.2 Результати реалізації реформи управління державними фінансами в Україні

Анотація.

Імплементация основ Бюджетного кодексу України щодо запровадження СБП. Новації стратегічного планування та середньострокового бюджетного планування в Україні на сучасному етапі. Результати виконання Державного бюджету України за 2017 рік. Бюджетна декларація на 2018-2020 роки з пріоритетами бюджетної політики та граничними обсягами видатків. Звітування міністрів відповідно до нових вимог – представлення ВРУ цілей своєї діяльності при прийнятті бюджетної декларації та звітування щодо їх реалізації. Розробка Закону України «Про державне стратегічне планування». Комплексний та секторальний аналіз ефективності та доцільності видатків на базі 5 пілотних програм/міністерств.

Список рекомендованих джерел до розділу:

1. Бюджетна політика та бюджетне планування в умовах прогнозної невизначеності: регіональний рівень : наук.-метод. розробка / авт. кол. : А. Г. Ахламов, О. В. Голинська. – К. : НАДУ, 2010. – 44 с.
2. Бюджетний менеджмент : підручник / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.]; за заг. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
3. Козоріз А.В. Зарубіжний досвід здійснення середньострокового бюджетного планування у контексті можливостей його застосування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: esofin.org.ua
4. Коробко Г. О., Жолобнюк Н. В. Використання зарубіжного досвіду бюджетного планування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.rusnauka.ru.
5. Мінфін прозвітував про виконання Держбюджету на 2017 рік . [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://www.minfin.gov.ua/news/view/minfin-prozvituvav-pro-vykonannia-derzhbiudzhetu-na-rik?category=bjudzhet&subcategory=poperedni-bjudzheti>.
6. Офіційний сайт Президента України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.president.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
8. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kmu.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.treasury.gov.ua>.
12. Офіційний сайт Єврокомісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/documents/analysis_national_fiscal_frameworks_pfr_2010.pdf.

13. Потеряйло І. Середньострокове планування в бюджетному процесі України // Держава та економіка. Вісник КНТЕУ. – 2009. - № 4. – С. 38 – 46.
14. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р.
15. Проект Основних напрямів бюджетної політики на 2018 – 2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.06.2017 № 411 // www.kmu.gov.ua.
16. Середньострокове бюджетне планування в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // ecofin.org.ua.
17. Ціна держави – проект CASE Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cost.ua/budget/>.
18. Урядовий портал. Мінфін презентував модель середньострокового бюджетного планування з елементами гендерно-орієнтованого бюджетування // www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249596381.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку : практ. посіб. / О. Берданова, В. Вакуленко; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
2. Боярко І. М. Ефективність фінансів державного сектору економіки в системі управління соціально-економічним розвитком України : моногр. / І. М. Боярко, Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека. – Суми : Університетська кн, 2012. – 165 с.
3. Бюджетна політика та бюджетне планування в умовах прогновної невизначеності: регіональний рівень : наук.-метод. розробка / авт. кол. : А. Г. Ахламов, О. В. Голинська. – К. : НАДУ, 2010. – 44 с.
4. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер та ін. ; за заг. ред. Л. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2010. – 409 с.
5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 10 черв. 2010 р. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Бюджетний менеджмент : підручник / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.]; за заг. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
7. Василик О. Д. Державні фінанси України : Підруч. для студ. екон. спец.

- вищ. навч. закл. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : НІОС, 2002. – 608 с.
8. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монографія / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 496 с.
9. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
10. Дробенко Г. О. Стратегічне планування розвитку територіальних громад / Г. О. Дробенко, Р. Л. Брусак, Ю. А. Свірський. – Вид. 2-ге – Львів : Вид-во "СПОЛОМ", 2001. – 118 с.
11. Запровадження стратегічного планування в Україні : зб. док. і матеріалів : уклад. В. Тертичка. – К. : Центр досліджень адміністративної реформи НАДУ (електронна версія рукопису), 2004. – 437 с.
12. Затонацька Т. Г. Впровадження середньострокового бюджетного планування як інструмент підвищення ефективності бюджетних видатків / Т. Г. Затонацька, М. М. Лаврентьєв // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 31-41.
13. Затонацька Т. Г., Шиманська О. А. Зарубіжний досвід середньострокового планування в бюджетному процесі // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 90-100.
14. Козоріз А.В. Зарубіжний досвід здійснення середньострокового бюджетного планування у контексті можливостей його застосування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: esofin.org.ua
15. Коробко Г. О., Жолобнюк Н. В. Використання зарубіжного досвіду бюджетного планування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.rusnauka.ru.
16. Лозицький В. П., Гаєвський О. В. Концептуальні засади запровадження середньострокового бюджетного планування в Україні // Фінанси України. – 2012. – № 9. – С. 37-42.
17. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи: принципи та інструменти : монографія / І. Г. Лук'яненко. – К. : ВД «КМ

академія», 2004. – 542 с.

18. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин : монографія / І. О. Луніна. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
19. Макрофінансове бюджетування : навчальний посібник / У.З. Ватаманюк-Зелінська, Н.В. Шевчук. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2015. – 140 с.
20. Методологія ПЦМ: стратегічне планування. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ecosys.com.ua/press/library/Kiev_Jan2011_unit1_strateg%20plan.pdf.
21. Основи прогнозування та планування бюджету: навчально- методичний посібник / укладач О. В. Зварич. – К. : НаУКМА, 2015. – 69 с.
22. Панухник О. В. Методичне забезпечення стратегічного планування в регіонах України / О. В. Панухник // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1(91). – С. 152–157.
23. Плескач В. Л., Івасюк І. Я. Середньострокове прогнозування доходів Державного бюджету України з допомогою методу експоненціального згладжування // Фінанси України. – 2012. – № 1. – С. 58-66.
24. Податковий Кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
25. Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів. Постанова Кабінету Міністрів України №932 від 11.11.2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF>.
26. Порядок розроблення та виконання державних цільових програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.-rada.gov.ua/laws>.
27. Потеряйло І. Середньострокове планування в бюджетному процесі України // Держава та економіка. Вісник КНТЕУ. – 2009. - № 4. – С. 38 – 46.
28. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 25.

29. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 р. №1602-III. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/aws/show/1602-14>.
30. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – С. 352.
31. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.
32. Про засади державної регіональної політики від 05.02.2015 р. №156-VIII [Закон України Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
33. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 244-р.
34. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України 6 вер. 2005 р. / Офіційний вісник України. – 2005. – № 36. – С. 45.
35. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 18. – С. 64.
36. Про схвалення Концепція вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України : Розпорядження Кабінету міністрів України, 4 жовт. 2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 40. – С. 119.
37. Програма діяльності Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247809587.
38. Проект Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH53300A.html.
39. Середньострокове бюджетне планування в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // ecofin.org.ua.

40. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р.
41. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика: [монографія] / Н. В. Сментина. – Одеса: Атлант, 2015 р. – 365 с.
42. Сорока М. П. Державне стратегічне планування розвитку регіонів України : теорія, методологія, практика: монограф. / М. П. Сорока. – Миколаїв, 2012. – 456 с.
43. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Джозеф Стігліц ; пер. з англ. – К. : ВД «КМ академія», 2003. – 252 с.
44. Стіпліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Джозеф Е. Стігліц ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К. : Основи, 1998. – 854 с.
45. Стратегічне планування : конспект лекцій. / Укладачі В.О. Шведун, Т.О. Луценко. – Х. : НУЦЗУ, 2016. – 40 с.
46. Стратегічне планування. Навчальний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко, В. Тертичка. – Л. : ЗУКЦ. 2008. – 138 с.
47. Стратегія національної модернізації «Україна – 2020». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.old.radakmu.org.ua/file/Strategy%202020.doc>.
48. Стратегія реформування системи управління державними фінансами України 2017-2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/PFM%20Strategy%20presentation.pdf>
49. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015
50. Управління державним бюджетом України : підручник (колектив авторів. – К. : Зовнішня торгівля, 2010. – 816 с.
51. Федосов В. М., Кондратюк С. Я., Сафонова Л. Д. та ін. Бюджетний менеджмент. Практикум: Навч. посіб. / За заг. ред. проф. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2005. – 420 с.
52. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті. Концептуальні аспекти : монограф. / Ю. П. Шаров. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. –

302 с.

53. Як організувати процес стратегічного планування. Практичні рекомендації для українських міст та районів. 2013. – 70 с.

54. Gergely Baksay and Gabor P. Kiss Act one, act first – the law on fiscal responsibility [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/ENMNB/Kiadvanyok/mnben_mnbszemle/mnben_szemle_cikkei/baksay-kiss_en.pdf.

55. Public finance review. Magyar Nemzity bank. December 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.english.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/ENMNB/Kiadvanyok/mnben_public_finance_review/public_finance_review_EN_December_2011.pdf.

56. The Stability and Growth Pad; [Електронний ресурс]. – Way of access : <http://www.europa.eu/scadplus/leg/en/s01040.htm>.